

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 25 februari 2021

Mål nr

Ö 5910-19

PARTER

Klagande

Skatteverket

Rättsavdelningen

171 94 Solna

Ombud: Verksjurist DE

Motparter

1. SJ

2. IJ

3. Lantmäteriet

Huvudkontoret

801 82 Gävle

4. Sparbanken Eken AB, 516406-0674

Brunnsgatan 1

360 10 Ryd

SAKEN

F-skuldsanering

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göta hovrätts beslut 2019-10-21 i mål ÖÄ 2384-19

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen ändrar hovrättens beslut och avslår SJs ansökan om F-skuldsanering.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Skatteverket har yrkat att Högsta domstolen upphäver Kronofogdemyndighetens beslut att bevilja SJ F-skuldsanering.

SJ har motsatt sig ändring av hovrättens beslut.

IJ har motsatt sig ändring av hovrättens beslut. Övriga borgenärer har inte yttrat sig eller har förklarat att de överlåter åt domstolen att besluta i målet.

SKÄL

Bakgrund

1. Kronofogdemyndigheten beslutade i november 2018 att bevilja SJ skuldsanering för företagare (F-skuldsanering). Av Kronofogdemyndighetens

utredning framgår i huvudsak följande. SJ har från 1990-talet drivit enskild näringsverksamhet samt varit ägare till och styrelseledamot i Skuntamåla Entreprenad AB med dotterbolag Industribyn i Holmsjö AB. Som mest har moderbolaget haft fler än 20 anställda. Det bolaget försattes efter egen ansökan i konkurs i februari 2014. Kort tid före konkursen hade Skatteverket återkallat bolagets godkännande för F-skatt. Dotterbolaget försattes i tvångslikvidation av Bolagsverket i juni 2014 och på ansökan av likvidatorn i konkurs senare samma månad.

2. Den totala skuldbörda som omfattas av beslutet om skuldsanering uppgår till drygt en miljon kr, varav cirka 450 000 kr i skatteskulder. En del av skuldbördan härrör från ett borgensåtagande som SJ ingått för att betala moderbolagets skulder.

3. Skatteverket har gjort gällande att det har förekommit misskötsamhet i näringsverksamheten i sådan omfattning att skuldsanering inte kan beviljas.

4. Tingsrätten fastställde Kronofogdemyndighetens beslut om F-skuldsanering. Hovrätten har avslagit Skatteverkets överklagande.

Frågorna i Högsta domstolen

5. Målet gäller främst prövningen av om näringsverksamheten drivs eller har drivits på ett oförsvärligt sätt enligt 9 § 1 lagen (2016:676) om skuldsanering för företagare (F-skuldsaneringslagen). En annan fråga är om F-skuldsaneringen ska anses som skälig med hänsyn till gäldenärens personliga och ekonomiska förhållanden.

Skuldsanering för företagare

6. F-skuldsaneringslagen trädde i kraft den 1 november 2016. Lagen innehåller bestämmelser om en särskild form av skuldsanering för företagare och närstående till företagare.

7. Vid lagens tillkomst uttalades i förarbetena att särskilda regler om skuldsanering för företagare borde införas för att minska riskerna med företagande och ge fler en möjlighet till en andra chans. Att starta och driva företag innebär ett risktagande och det finns alltid en viss fara för att satsningen inte går som planerat. Det måste, enligt vad som uttalades, tillåtas att en seriös företagare misslyckas. Samtidigt måste snedvriden konkurrens och illojala beteenden motverkas. Det huvudsakliga syftet angavs vara rehabiliterande i ekonomiskt hänseende; svårt skuldsatta företagare borde få en möjlighet att lösa sina ekonomiska problem. Det rehabiliterande syftet måste dock vägas mot borgenärernas intresse av att få behålla sin fordringsrätt orörd eller att i vart fall få så stor utdelning som möjligt. (Jfr prop. 2015/16:125 s. 48 ff. och 103 f.)

Villkor för F-skuldsanering

Inledning

8. F-skuldsanering får beviljas om villkoren i 6–11 §§ F-skuldsaneringslagen är uppfyllda.

9. Ett villkor är att gäldenären är en företagare som har varit engagerad i en näringsverksamhet och hans eller hennes skuldbörda till huvudsaklig del anknyter till verksamheten (6 § 1). Det krävs att gäldenären är kvalificerat insolvent och har sina huvudsakliga intressen i Sverige (7 och 8 §§). Om gäldenären tidigare har beviljats skuldsanering, får F-skuldsanering beviljas endast om det finns särskilda skäl (11 §).

Oförsvarlighetsprövningen

10. Som en särskild avslagsgrund gäller att F-skuldsanering inte får beviljas om företagarens näringsverksamhet drivs eller har drivits på ett oförsvarligt sätt (9 § 1). Genom oförsvarlighetsprövningen ska det säkerställas att endast

seriösa näringsidkare kommer att omfattas av möjligheterna till F-skuldsanering; företagaren får därför i sin verksamhet inte ha agerat på ett sätt som framstår som illojalt mot borgenärer eller det allmänna. (Jfr prop. 2015/16:125 s. 120 ff.)

11. För att leda till avslag måste misskötsamheten alltså kunna karakteriseras som oförsvarlig. Det innebär att misskötsamheten ska ha varit av allvarligare slag. Med andra ord finns det enligt 9 § 1 F-skuldsaneringslagen ett utrymme för F-skuldsanering även efter ett olämpligt agerande från gäldenärens sida. Enbart det förhållandet att företaget är eller har varit i dröjsmål med betalning av skulder eller visat annan misskötsamhet mot någon enskild eller allmän borgenär medför därför inte att näringsverksamheten drivs eller har drivits på ett oförsvarligt sätt. Att näringsverksamheten har skulder till staten medför således inte utan vidare att verksamheten ska betraktas som oseriös.

12. Det ska göras en helhetsbedömning. Då beaktas sådant som skuldernas storlek, den tid som misskötsamheten har varat och i vilken utsträckning som det har förekommit upprepade förseelser. (Jfr prop. 2015/16:125 s. 123 och 245.)

13. Det måste vara möjligt att inom ramen för en sådan bedömning väga in de bakomliggande orsakerna. Det kan sålunda vara fråga om att situationen har sin upprinnelse i yttre händelser – exempelvis uteblivna betalningar från en kund – som gäldenären har haft svårt att förutse eller gardera sig mot, men som så långt möjligt hanteras på ett rimligt och ansvarsfullt sätt av gäldenären gentemot borgenärer och det allmänna. Är det fråga om en verksamhet som har bedrivits under lång tid bör misskötsamheten också kunna bedömas i det perspektivet och det bör då beaktas om misskötsamheten framstår som tillfällig och ovanlig i verksamheten.

14. I propositionen ges flera exempel på vad som kan tala för att F-skuldsanering inte får beviljas. Det framhålls samtidigt att det måste göras en helhetsbedömning av om en verksamhet drivs eller har drivits på ett oförsvarligt sätt. Det är värt att notera att flera av exemplen synes ha sitt ursprung i Nystartsutredningens lagförslag. Regeringen frångick emellertid under den fortsatta beredningen av lagstiftningsärendet flera av de utgångspunkter som utredningsförslaget vilade på, bland annat att staten som borgenär skulle särbehandlas i förhållande till andra borgenärer, och tog bort den uttryckliga lagregleringen om skatte- och avgiftsskulder. (Se prop. 2015/16:125 s. 120 ff. och 245 ff.; jfr SOU 2014:44 s. 46 och 194 ff.)

15. De exempel som anges i propositionen måste därför ses i ljuset av vad som nu sagts och bör inte var för sig ges avgörande betydelse vid tillämpningen i det enskilda fallet. I stället får de ingå som faktorer bland andra i den helhetsbedömning som ska göras vid oförsvarlighetsprövningen. Utgångspunkten måste tas i den gällande lagtexten och de syften som bär upp regleringen, nämligen att avskilja företagare som bedrivit en oseriös och illojal näringsverksamhet från möjligheterna att beviljas F-skuldsanering (se p. 7).

Skälighetsbedömningen

16. En ytterligare förutsättning för att beviljas F-skuldsanering är att det är skäligt med hänsyn till gäldenärens personliga och ekonomiska förhållanden (se 10 §). Vid den bedömningen ska särskilt beaktas omständigheterna vid skuldernas tillkomst, de ansträngningar gäldenären har gjort för att fullgöra sina förpliktelser och det sätt på vilket gäldenären har medverkat under handläggningen av ärendet om F-skuldsanering, exempelvis genom att sköta sina betalningar efter inledandebeslutet. Även F-skuldsaneringens betydelse för gäldenärens framtida förvärvsförmåga är av betydelse.

17. Frågan om skälighet ska avgöras genom en helhetsbedömning av alla relevanta omständigheter. Vid den bedömningen ska sådana omständigheter som redan har vägts in vid en prövning enligt 9 § och då gällt frågan om näringsverksamheten har bedrivits på ett oförsvärligt sätt på nytt kunna beaktas tillsammans med övriga omständigheter (jfr prop. 1993/94:123 s. 96 och prop. 2015/16:125 s. 247 f.).

18. Skälighetsbedömningen enligt 10 § ska ta sikte på gäldenärens hela situation. Den inbegriper även sådana ekonomiska förhållanden som inte är kopplade till näringsverksamheten utan mer rör gäldenärens privatekonomi, men ska därutöver omfatta en gäldenärs personliga förhållanden. Det är möjligt att väga in också vad som har skett efter det att näringsverksamheten har hamnat i ekonomiska svårigheter. Vid bedömningen kan dessutom andra relevanta omständigheter än de som uttryckligen angetts i bestämmelsen få betydelse.

19. Ytterst syftar prövningen enligt 10 § till att F-skuldsaneringen i ett bredare perspektiv än det som följer av 9 § framstår som skälig.

Bedömningen i detta fall

Allmänt

20. SJ är kvalificerat insolvent och uppfyller även i övrigt de allmänna förutsättningarna för en F-skuldsanering i 6–8 och 11 §§. De frågor som återstår att bedöma är dels om SJs näringsverksamhet har drivits på ett oförsvärligt sätt (9 § 1), dels om det i övrigt med hänsyn till hans personliga och ekonomiska förhållanden är skäligt att bevilja honom F-skuldsanering (10 §).

Hur har näringsverksamheten drivits?

21. SJ har drivit verksamheten i tre olika former, dels som enskild näringsidkare, dels genom Skuntamåla Entreprenad AB, dels genom det bolagets dotterbolag Industribyn i Holmsjö AB. Skulden till staten är på cirka 450 000 kr och har i huvudsak uppkommit i hans enskilda näringsverksamhet. Den avser sluts katt för beskattningsåren 2012–2014 och gäller återförda periodiseringsfonder, kapitalvinst och avgifter för försenade skattedeclarationer.

22. I tre på varandra följande revisionsberättelser i moderbolaget, avseende tiden från halvårsskiftet 2009 till halvårsskiftet 2012, har revisorn påtalat att avdragen skatt och sociala avgifter vid flera tillfällen under vart och ett av åren inte har betalats, eller kunnat betalas, i rätt tid. I revisionsberättelsen för räkenskapsåret den 1 juli 2011–den 30 juni 2012 har dessutom anförts att den löpande bokföringen innehållit väsentliga brister, att det krävts ett omfattande arbete för att utreda bakgrunden till olika transaktioner, att SJ beviljats ett lån i strid med förbudet i 21 kap. aktiebolagslagen och att årsredovisningen inte har upprättats i sådan tid att det varit möjligt att hålla bolagsstämma inom den tid som anges i aktiebolagslagen. De förseelser som gäller skattebetalningarna har lett till att Skatteverket har återkallat sitt godkännande för F-skatt.

23. Också revisorn i dotterbolaget har gjort reservationer. För räkenskapsåret 2012 har han bland annat angett att årsredovisningen inte gett en rättvisande bild av bolagets resultat och ställning. Revisorn pekade då på att en koncernfordran på moderbolaget var osäker, eftersom det bolaget hade likviditetsproblem; dotterbolagets resultat- och balansräkning borde därför inte fastställas.

24. Förvaltaren i moderbolagets konkurs har i sin förvaltarberättelse som en orsak till obeståndet – utöver en felinvestering – angett att bolaget under flera år har brottats med en smygande olönsamhet; bolaget hade släpat efter med

skatterna sedan 2009 och enligt förvaltarens bedömning hade obeståndet manifesterats i vart fall vid årsskiftet 2009/10, alltså fyra år före konkursen. När det gäller dotterbolaget lämnade revisorn i sin berättelse för räkenskapsåret 2012 en upplysning av särskild betydelse där han framhöll vikten av att bolagets långsiktiga finansiering säkerställdes.

Oförsvarlighetsprövningen

25. Den första frågan är om näringsverksamheten har drivits på ett oförsvarligt sätt (9 § 1). Det kan då konstateras att det flera gånger och i olika sammanhang har förts fram anmärkningar mot den verksamhet som SJ haft ansvaret för.

26. Anmärkningarna inger betänkligheter i ett mål om F-skuldsanering, särskilt som de har varit återkommande under flera år. De är dock inte så allvarliga eller omfattande att verksamheten – som bedrivits under lång tid och med flera anställda – ska betraktas som annat än seriös. Verksamheten har inte heller kännetecknats av bristande lojalitet mot borgenärer eller det allmänna, och det förhållandet att SJ har skatteskulder leder inte till att en F-skuldsanering är utesluten.

27. Näringsverksamheten har därför inte drivits på ett oförsvarligt sätt i den kvalificerade mening som uttrycket har enligt 9 § 1 F-skuldsaneringslagen (se p. 11).

Skälighetsbedömningen

28. Frågan är emellertid om det är skäligt att bevilja en F-skuldsanering enligt 10 §. Också vid den bedömningen måste de återkommande anmärkningarna vägas in, trots att de inte innebär att näringsverksamheten har drivits på ett oförsvarligt sätt (jfr prop. 2015/16:125 s. 247 f.).

29. Det får vid skälighetsbedömningen betydelse också hur skulderna och de ekonomiska problemen har uppkommit. I detta fall är förklaringen inte i första hand någon yttre eller oväntad händelse som har ändrat förutsättningarna för SJs näringsverksamhet (jfr a. prop. s. 129). Den ekonomiska sårbarheten har mer att göra med en bristande lönsamhet som byggts upp under lång tid.

30. Det ska också tas hänsyn till att anmärkningarna är av flera olika slag och att några av dem har återkommit under flera år. De avser skattebetalningar och deklARATIONER, bokföring och redovisning samt låneförbudet enligt 21 kap. aktiebolagslagen; de rör alltså regler som har central betydelse för borgenärerna och för det allmänna.

31. Vid den allmänna skälighetsbedömningen ska mot detta vägas de omständigheter som talar för att SJ ska beviljas F-skuldsanering. Av betydelse är framförallt att han har tagit personliga banklån i syfte att rädda verksamheten samt att han och hans sambo har haft allvarliga hälsoproblem. Därutöver bör vägas in att SJ har försökt få kontroll över sin privatekonomi genom att anlita rådgivning samt att han skött sina betalningar efter inledande beslutet och numera har betalat större delen av skuldbeloppet enligt beslutet om F-skuldsanering.

32. Vid en sammanvägning av samtliga omständigheter kan det ändå inte anses skäligt att medge SJ F-skuldsanering. Det ska då särskilt beaktas att anmärkningarna har förekommit under flera år och avsett regler som har central betydelse för borgenärerna och det allmänna samt att SJ gjorts uppmärksam på de ekonomiska svårigheterna utan att vidta verk samma åtgärder för att komma till rätta med situationen.

33. SJs ansökan om F-skuldsanering ska därför avslås.

I avgörandet har deltagit justitieråden Gudmund Toijer, Johnny Herre (skiljaktig), Agneta Bäcklund, Stefan Reimer (referent, skiljaktig) och Cecilia Renfors
Föredragande har varit justitiesekreteraren Maria Arnell



Datum
2020-11-24

Mål nr Ö 5910-19
Bilaga

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Johnny Herre och referenten, justitierådet Stefan Reimer, är skiljaktiga och anför följande.

Enligt vår mening ska SJ beviljas F-skuldsanering och Skatteverkets överklagande därför avslås.

Vi instämmer med majoriteten fram till och med punkten 27 och anser att domskälen därefter ska ha följande lydelse.

Skälighetsbedömningen

28. Bedömningen i 9 § 1 avser hur företagarens näringsverksamhet har bedrivits. Här har lagstiftaren valt en hög tröskel för att F-skuldsanering inte ska beviljas. Galdenären ska alltså vara diskvalificerad endast om verksamheten har bedrivits på ett oförsvarligt sätt. Prövningen enligt 10 § syftar emellertid till att F-skuldsaneringen även i ett bredare perspektiv än vad som följer av 9 § 1 ska framstå som skälig.

29. Hur näringsverksamheten har bedrivits utgör då en del av det samlade bedömningsunderlaget. Det framgår bland annat av att en faktor som enligt lagtexten ska beaktas är skuldernas uppkomst. Dessa kan exempelvis uppkomma på grund av verksamheten och detta ska då beaktas. Om verksamheten har bedrivits på ett vårdslöst sätt och det har föranlett hela eller en del av

Dok.Id 198448

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax -	08:45–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstadamstolen.se	

skuldsättningen bör detta, som en del i prövningen, därför kunna tala emot en sanering.

30. I en situation där det för skälighetsbedömningen i ett enskilt fall inte finns andra omständigheter än sådana som har varit relevanta för prövningen enligt 9 § 1 – dvs. där alla relevanta omständigheter avser hur näringsverksamheten i sig har bedrivits – uppkommer frågan hur dessa omständigheter ska kunna beaktas vid den allmänna skälighetsbedömningen enligt 10 §. I förarbetena anges att det förhållandet att företagarens näringsverksamhet har drivits på ett olämpligt sätt, som dock inte når upp till en sådan nivå att den diskvalificerar gäldenären från F-skuldsanering enligt 9 § 1, är en omständighet som ska beaktas. I utredningsbetänkandet påpekas också att den omständigheten tillsammans med övriga omständigheter kan leda till att det anses oskäligt att bevilja en sanering (se SOU 2014:44 s. 376).

31. Sambandet mellan 9 och 10 §§ måste förstas på det sättet att de omständigheter som har utgjort del av bedömningsunderlaget men som inte ansetts medföra hinder enligt 9 § 1 i regel inte i sig bör kunna föranleda bedömningen att det inte är skäligt att bevilja F-skuldsanering enligt 10 §. Det måste som utgångspunkt finnas åtminstone någon omständighet av betydelse, utöver sådana som är knutna till själva bedrivandet av näringsverksamheten, som talar emot en F-skuldsanering och som inte har kunnat beaktas vid oförsvarlighetsprövningen.

32. En annan ordning skulle innebära att bedömningen enligt 9 § 1 i ett sådant fall skulle vara meningslös eftersom det ändå kan bli fråga om att på samma underlag diskvalificera gäldenären enligt den allmänna skälighetsbedömningen i 10 §. En ordning där omständigheter direkt relevanta enligt 9 § 1 ensamma kan medföra att det bedöms vara oskäligt att bevilja sanering skulle också vara mindre väl förenligt med det som får antas vara huvudsyftet med skälighetsbedömningen enligt 10 §, nämligen att bedömningen inte ska

leda till stötande resultat och ska minska risken för missbruk av systemet (jfr prop. 2015/16:125 s. 128).

33. I detta fall är det bara omständigheter som anknyter till själva bedrivandet av näringsverksamheten som bör beaktas i negativ riktning vid bedömningen av om det är skäligt att bevilja F-skuldsanering för SJ.

34. Det kan alltså konstateras att det flera gånger och i olika sammanhang har förts fram anmärkningar mot de bedrivna verksamheterna. Förseelserna har avsett skattebetalningar och deklARATIONER, bokföring och redovisning samt låneförbudet enligt 21 kap. aktiebolagslagen och det har alltså varit fråga om överträdelser som i stor utsträckning har betydelse för borgenärerna och det allmänna.

35. Bedrivandet av näringsverksamheten har emellertid inte kännetecknats av bristande lojalitet mot borgenärer eller det allmänna. Förseelserna kan inte heller betraktas som så allvarliga och omfattande att den under lång tid bedrivna och tidvis relativt omfattande verksamheten ska uppfattas på annat sätt än som seriös.

36. Dessa omständigheter, som således inte föranlett bedömningen att verksamheten bedrivits på ett oförsvarligt sätt enligt 9 § 1 (se p. 27), bör typiskt sett inte ensamma kunna föranleda bedömningen att det inte är skäligt att bevilja F-skuldsanering. Någon annan omständighet som talar i negativ riktning, utöver sådant som har en direkt koppling till själva driften, föreligger inte.

37. I positiv riktning talar emellertid flera av varandra oberoende omständigheter. Häribland ingår sådant som rör det sätt på vilket SJ har ansträngt sig för att fullgöra sina förpliktelser (jfr 10 § andra stycket). Det kan här noteras särskilt att SJ har tagit personliga banklån i syfte att rädda verksamheten som bedrevs i hans aktiebolag. Han har vidare genom kontakt med den kommunala budget- och skuldrådgivningen försökt få kontroll över sin privatekonomi och

än vidare fullföljt den betalningsplan som upprättats i skuldsaneringsärendet och numera betalat större delen av det totalbelopp som fastställdes i beslutet om F-skuldsanering i november 2018. Omständigheter av annat slag som bör vägas in och som också talar i positiv riktning är att SJ och hans sambo tidvis har haft allvarliga hälsoproblem och att han har ett stort behov av ekonomisk rehabilitering.

38. Vid en sammanvägning av samtliga omständigheter får det anses skäligt att medge SJ F-skuldsanering. Skatteverkets överklagande ska därför avslås.